

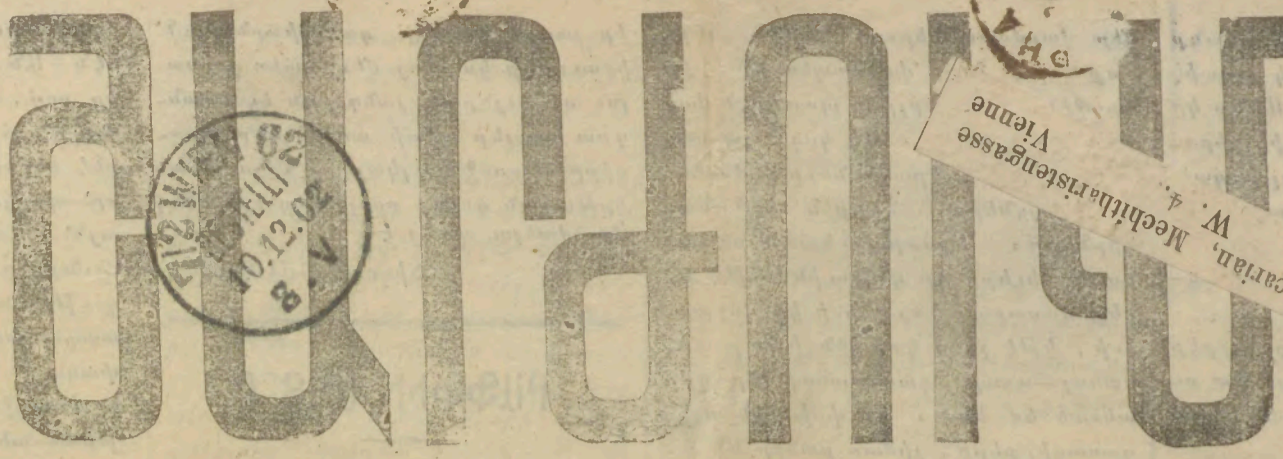
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՈՒԹԻՒՆ

Պոչկարին	հաւար
Տարեկան	12 Ֆր.
Վեցամսեայ	6 "
Արտասահմանի	
հաւար տարեկան	15 "
Վեցամսեայ	8 "

Աւերիկայի	հաւար
Տարեկան	3 սր.
Վեցամսեայ	1.50 "

Ծանուցանեալ տարւոյն հետեւին հաւար 40 ս. իսկ վերջին երեւոյի հաւար 20 սակրիւ Կ. Լրե ին ակնի անգամներու հաւար 20 0/0 զեղչ կըր լայ:

Վաւանայի հաւար մեղք 40 սակրիւ

ՄԱՍԻՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

ԿԸ ՀՐ. ՏՄԻՐԱՆՈՒԻ ՉՈՐԵՔԵԱԲԹԻ ԵՒ ՇԱՐՋՈՒՄ ԵՐԵՎԱՆ

Նախկին և գրական կրթական հասարակական հասարակական

Редакция на вѣстникъ "Шаржумъ" Варна

Redaction du journal "Charjoun" (Auliche) (Bulgarie)

R. P. Kalkemarian, W. Mechtelsteingasse

Արտասահմանի հաւար մեղք 20 ՍԱՆԹԻՄ (Պոչկարին) հաւար մեղք 15 ՍՈՆԹԻՄ X

Գրութիւնք ևս չեն տրուիր

ՇՈՒԲԱԹԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՈՒՆԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՈՒՆԵՐ ԳԵՏԻ ԵՒ ԿԱՆՆՈՒԿ ՎՃԱՐԷ

ՄԱՍԻՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Բիւրօի 1896 թւակիր և վերջինս Կ. Պոչկարին պատահանաւոր Կեղք. Կոմիտէի վճար համաձայն ապրիլ 10ին թափում քաղաքում տեղորի ենթարկ. վեց Երզնկայի Էրկան Վերջին 28 տարեկան, սպիրիտ Միլիտան Բեռնան, որը 1896 թ. Ի վեր Դաշնակցութեան պատկանող 10 ՀՐԱՍՏԱՆՆԵՐ ԻՒՐԱՍՏՐԱՆ և անյայտացել էր Ահարեկիչները ազատ են:

Գրուած

ՔՐԱԽԸ

Հնչակեան նոր «քրախը» թեւ ըստ երեւոյթի անակնունելի հարուած մըն է ուղղուած յեղափոխութեան գաղափարին տարածմանը ժողովրդային խաւերուն մէջ, և սակայն անկաւ բընա յանկարծակի չբերաւ զանոնք որ քիչ շատ հեռատեսութեան ոգի ունին և իր արուն ապագայ ճակատագիրը նախապաշարելու առակ են:

Աս պիտի ըլլար շեփորներով ծննդանքով աւետուած միութեան եղբակացութիւնը, այն միութեան որուն առթիւ անանկ ունիւնք—եր ողորդեցին լրացողական հրապարակը, իւրացուցիչ ազմուկ մը այնպէս պատեց հայկական միութեանը որ պահ մը կարելի էր նոյնիսկ կարծել թէ հայութեանը փրկուած, հայկական գաղափար իր վախճանական հանգրուանին հասած էր:

Այդ ահագնագոյ աղաղակները, այդ շղատար կանչը ստուրք շատ ուշագրաւ նմանութիւն մը ունենին այն փոյլուն, սղծկալից ծանուցումներուն, բէք լամբերուն հետ զորս առեւտրական նորաձեւատա տուներ կընեն ընդհանրապէս՝ յաճախորդ շարք, հրապարակին տիրելու համար, բայց որ շատ շանցած կը

սմբին կը պապանձին՝ յանկարծ մէջտեղէն պատուով աւագաստի մը պէս:

Ամէն ճիգ ու շանք թափուեցաւ՝ Հնչակեան հին ու նոր հատուածներուն գիրկընդ իրանումը ծիրանեփայլ հրապարակ «յալէ-իտոսքիփի» մէջէն ազգին ցոյց տրուելու համար: Եւ ահա մէկէն ի մէկ այդ ակնապարար գործիքին ապակիները կը խորտակուին շտապամար, վար կիյնան ջարդուփշուր:

Եւ ատոր հակադրեցութիւնը զարհուրելի պիտի ըլլայ:

Վասնզի ամէնէն գարշելի, ամէնէն վատ բաներէն մէկն է խաղալ ժողովուրդի մը զգացումներուն հետ, զանկա յոյսի կապտազնի վերնագաւառները քաշել տանելէն իտայ յանկարծ թող տալ որ այդ բարձրութիւններէն վար գլորի ան ու երթայ ցնորեցուցիչ իրականութեան մը կաշմարտութիւններուն վրայ շխալախուրի:

Իր այս ցաւազին վերջուորութեամբ, Հնչակեան միութիւնը «Սժաման էն թէ յորթի» մը տպաւորութիւնը կը թողու մէկն կսկըծոտ սրտերու վրայ: և վճռականապէս ու պերճախօս կերպով կուզայ ապացուցանել որ «միութիւնը» նիւթապէս և բարոյապէս անհատաւոր և անհամապատասխան տարբերու մէջ ոչ միայն ահոգուտ, անհետեւանք է, այլ մանաւանդ աղէտաւոր:

Իր մէկ քանի ամսուան կեանքով այդ կասկածելի ու խախտու միութիւնը ու է ծառայութիւն չկրցաւ մատուցանել ազգային գաղափար: Սնամէջ ճանաչ խոստեցան, պարագ խանդափառութիւններ հրահրեցան, թարթարեցինք ճիշդ արձանագրութեան խեղճ թերթերու սիւնակներուն մէջ, խաբեբայական ձեռնարկի մը ոճը գործ կերտու մին համար ամէն սովեղծում, ամէն սնգոյք երեւան կէտ իր էն վաղանցիկ, էն կեղծ երանգով, յանդերու համար հիմակուան սահրապարակային խայտառակու:

Թեան, հանրային բարոյականի անկման այս ահեղ ցոյցին:

Երբ մենք յեղափոխութեան սրբութիւնը, անհրաժեշտութիւնը շնչասպառ կերպով քարոզելու զբաղած ենք, երբ ամբողջ ազգը այդ փրկուէտ գաղափարին փարեղտալու գերմարդկային ճիգով կապրինք, կատարեալ եղբուն մը չէ՞ այս արգաւանդ գործին արգասաւորման վճռական րոպէներուն՝ հարուածով մը կասեցնել զայն, կործանել ուղեղով ամբողջ կառուցը այդ շքնազգործունէութեան:

Այդին կարգ մը միմի անհատներուն ո՞վ իրաւունք տուաւ միութեան խաբուսիկ ու պատրական անունին տակ երկարաշնչութեն, գիտակցութեն պատրաստել զէպի յեղափոխութիւն ժողովուրդին եւանդը ու սէրը մէկէն մէկ քարացնելու սառեցնելու գոյախային գործը:

Միութեան ճաթած կոչնակները հիմակ ինչ պիտի պատասխանեն ժողովուրդին, որուն գլուխը տարիներով ունեցուցին իրենց անտանելի, ննդկալի քարոզչութեամբը:

Բոլոր այն զաւրտ հայհոյիչները, միտքի ու տրամաբանութեան այն ճղճիմ յաւագարութիւնները, որոնք խենդի պէս ոռնացին յեղափոխութեան ամէնէն պարտաճանաչ, ամէնէն ուղղամիտ ու լուրջ կազմակերպութեան՝ Դաշնակցութեան դէմ, անոր վերապահ և զգուշատր ընթացքին համար զոր ցոյց տուա անկա՞ մտացածին ու նենգաւոր միութեան մը շանթալից, ունեցիկ և խաբեբայտիր հրահրեցան, ողորմելիութեանց այդ քստտ հաւաքածոն, կըսեմ, այսօր, այս պապանձեցողիք տրդիւնքին հանդէպ ինչ ունի ըսելու: Ի՞նչ պիտի շարունակեն ազգն զբաղեցնել ուն է միութեան մը խենդութիւնը, միութեան միութիւններով, որոնց միակ մէկ հատիկ նայատակ է ազգային յեղափոխութեան խաբիսիք՝ Դաշնակցութիւնը տապալել, ա-

նոր աւերակներուն վրայ սկը բռնեբու վայոցներ ոռնալու համար:

Ա՛յ սակայն եկած հասած է ժամը, ուր գիտակից ժողովուրդը վերջնականապէս ըմբռնէ իրականութիւնը, կտրուկ, հատու, սուր ինչպէս դաշոյնը: Ա՛յ շխաբուի իր գոյութեան շուրջ լարուած ոճրագործ ծուղակներէն, աղէկը, ճիշդը, ճշմարտը ճանչնալու ընդունելու և սիրելու միակ փրկարար ուղղութեան հետեւի, թքնելով շարչիական ամէն կեղծաւոր հնարքներու և շտապախուրթիւններու վրայ:

Շուարշ

ՅՈՒՆԻ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ո՞վ որ անկեղծօրէն կը բաղձայիր ազգային ապագան աւելի ամուր հիմքու վրայ դրուած օտանել, հրեւումաբով կը դիտէ անշուշտ մէն մի քայլը այդ ազգին, որ կը ձգտի դէպի կրթական յառաջգիւղութիւն:

Ո՞րչափ որ ալ անորոշ ու տարած վիճակ մը ունին կրթական գործերը մեր մէջ, որչափ որ ալ կաղան աս նոնք իրենց ընթացքին մէջ, երբեք սակայն միութեան երեւոյթներ կուզան հիմն ի վեր տապալել մեր բոլոր յոռետես կարծեքները՝ մեր ազգային զատիտարակութեան աւելի ինքնուրոյն ուղղութիւն մը տրուելու մասին:

Եւ մենք ակամայ կը մղուինք մըտածելու թէ ինչու արդեօք մեր հանրային գործիչներուն յաճախ կը պակսի հզօր կամք մը, քանի որ հրաշքներ կարելի էր գործել—թէեւ հինցած բացատրութեան ձեւ մըն է աս—թէ մեր ազգային մարմիններու գործունէութեան մէջ մեծակ տեղ մը գրուէր կամքը:

Աս ևս աստեսակ կարգ մը մտածութիւնու առիթ տուաւ մեզ վերջին ակարեւոր զեկոյցը վառանայի հոգեբարձութեան, որով կը յայտարարուէր թէ անկատի առեւելով սարեկան—անշուշտ եռապարակային—հարցազնութիւններուն անօրուտ եւ հակամակնուարժակ հանդամանքը՝ օրօշուած է ընդմիջտ բառնալ այդ հարցաբնութիւններուն հնամեայ սովորութիւնը:

Թերեւս ծիծաղելի գտնեն ոմանք այսչափ սգևորութիւն ասանկ պղտիկ իրորութեան մը անջուր : Մենք կը կարծենք սակայն թէ պղտիկ իրողութիւն մը չէ անիկայ, այլ խիզախ եւ յանգուզն քայլ մը Հակամանկավարժական եւ անօգուտ ու մանաւանդ «հնօրեայ» սովորութիւն մը քանդելու հանգամանքը ունի ան :

Եւ մենք պիտի չդադրինք երբէք հրճուելէ ամէն անգամ որ անմիտ ու փասած սովորութիւն մը մէջտեղէն վերցուի :

Պիտի չդադրինք նոյնպէս պահանջել որ նոյնքան յանգուզն, անվերջ հարուածներ տրուին մեր բոլոր հին ու մնասկար սովորութիւններուն : Եւ որչափ շատ են անոնք :

Մեր հրթիռական գործերուն մէջ ամէնազոյգունի կողմն ալ սա է որ մենք վարձով փոխելու պէտք կը փոխենք — շատիկ փոխելուս բացատրութիւններ հինցաւ արդէն — մեր դաստիարակները՝ ամէն տարի ու նոյն խկ տարին երկու անգամ :

Պուշկարիոյ հայարնակ քաղաքին ինչ մէջտեղ տարի տարի կը կրկնուի հոգաբարձութեան ատենապետէն բացառու թիւն ուղուցաւ թէ ինչու հրաժարեցուցուած էին տեղւոյն ուսուցիչները, սա կերպով պատասխանեց. «... արդէն մեր մէջ սովորութիւն է ամէն տարի քննութիւններէն վերջ հրաժարեցնել հին փոփոխութիւնները» :

Բաւական չափ անմիտ չէ՞ք զրուներ աս պատասխանը :

Եւ բաւական չափ հակամանկավարժական ու մնասկար չէ՞ք զոմանք աչ սովորութիւնը :

Վարժապետ մը հազիւ թէ ժամանակ կուեննայ իր աշակերտները, անոնց կարողութիւնները ճանչնալու, իր պաշտօնի լիարժեք մին բոլոր կողմերը ձեւել չափելու եւ ան պարկաւրտն գտնել իր գործին բարձրութիւնը, անգործին կը հեռացնեն զայն իր դիպ նոր սերնդ սկսած աշակերտներէն :

Մանկավարժութեան մէջ կարեւոր տեղ մը չպիտի՞ բռնէ արդեօք սըւտոր մօտ սկզբունք մը թէ՞ աշակերտ մը որպէսզի կարենայ կատարելապէս իւրացնել իրեն ապանդուած դասերը, անհրաժեշտ է որ զոյն թիւն ունենայ վերս սերտ հոգեկան կապ մը աշակերտին եւ ուսուցչին միջեւ :

Ու դուք եթէ կընդդէմէք որ ճշմարտութիւն մը կա՞ այս սկզբունքին մէջ : Ինչ կուզէիք որ սորվէին ձեք արդեօք, երբ ամէն տարի նոր մարդ մը, օտար մէկը կը տնկէք անոնց դիմացը :

Եւ որչափ բնական, որչափ սըրտաշարժ է անոնց մանկական բողբոջները կրկին կը պահանջեն ու եւ է պատճառով մը հրաժարեցուցուած իրենց հին ուսուցչիցը, Հանրագրքեր կը ստորագրեն, մենք մեր ստաջուան վարժապետը կուզենք, զպրոց չպիտի երթանք եթէ ուրիշ վարժապետ գայ... կաղաղակեն անոնք՝ սրտի ճշմարտ կսկիծով մը՝ արասու աւախը, աղիքաւոր նայուածքներով :

Կուզէ՞ք ուրիշ սովորութիւն մըն ալ նոյնքան յոռի, նոյնքան մնասկար կար, որ սակայն ուղղակի արդիւնքն է վարժապետ փոխելու մեր յիմար ցանկութեան : Ամէն անգամ որ

մեր վարժարաններուն սիմէն ներս ոտք կրկն նոր վարժապետ մը, իր առաջին գործը կըլլայ պատերէն վար առնել, պատասել, մէկ կողմ չարտել բոլոր նախկին ծրագրերնրը, ժամանակացոյցները, ներքին կանոնադրները : Դասարաններուն բաժանումի ձեւերը կը փոխուին, եթէ երեք դասարան կայ չորսի կը վերածուի, եթէ չորս կայ հինգի կը բարձրանայ — տասը դասարանով ծրագրի սեւած եմ ես — կը փոխուին աղց դասագրքերը, յիմար բաներ են ատոնք, ատոնցմով բան չսորվուի : Նոր վարժապետին հմտութեան անօջիւն նշանն է իր նախորդին ծրագրին չհաւանիլը, զսորի պատիւն փակցուած թուղթի կտոր մը անուանելը : Անցիալ տարի հրապարակային պարզեւարչութեան հանդէսի մը մէջ ճիշտ այս բաւերով կը խօսէր Պուշկարիոյ հայարնակ քաղաքի մը տնօրէնը՝ իր նախորդի ծրագրին մասին :

Քե երեւակայեցէ՞ք սա միեւնոյն պատմութիւնն է որ կը կրկնուի ամէն տարի : Ու մենք դեռ կը պահանջենք որ մեր տուած դրամները ու եւ է օգուտ մը բերեն, որ մեր վարժապետները պարսպ սեղը ամսական չափեն :

Թերեւս շատ երկարէր յոռի սովորութիւններուն աս շարքը Շարժուելն այս թիւր կարգադրողները ձանձրացնելու աստիճան, բան մը որուն երբէք չպիտի փոփոխէինք : Եւ ներքին մեզ սակայն երկու խօսք ըսել օտարորէն կարծուածէն շատ աւելի մեծ կարեւորութեան վրայ եւ մենք կը վերջացնենք :

Ուսուցչարան մը որպէս զի կարենայ ուսումնարան մը ալ միշտ հարկ է որ մշտական ծրագիր մը որոշուողութիւն մը գոյութիւն ունենայ հոն եւ իրբեւ ուսուցիչ նշանակուող ո՛ր եւ է մէկը հպատակի այդ ուղղութեան՝ առանց սակնուփրայ ընելու վարժարանին մէջ տիրող կարգն ու սարքը՝ ամէն ինչ զոն տարով չաճախ իր կառակալական մեթոտին եւ ինքզինք անուտ վարժապետ յայտարարու մարմանը :

Միթէ շատ դժուար բան մըն էր ընդձանուր եւ մշտական ճրագիր մը կազմելը Պուշկարիոյ բոլոր հայարենաբ քաղաքներու ազգային վարժարաններուն համար հետեւելով պիտական վարժարաններու եւ մեր Պոլսոյ վարժարաններու ծրագրերներուն եւ նկատի առնելով սա կէտը թէ մեր աշակերտները եթէ փոփոխել չարուանակել իրենց ուսումը, ստիպուած են յաճախել պիտական վարժարանները : Միթէ չէ՞ր արժեք որ մեր մամուլին մէջ աւելի ստեղծ խօսուէր եւ կարծիքներ փոխանակուէին այս նիւթին վրայ :

Միթէ անկարելի՞ բան մըն էր, օրինակի համար, եթէ Վստանյի հոգաբարձութիւնը նախաձեռնարկը ըլլար նոյն խկ Վստանյի մէջ գումարուեւելուն կրթական — պատրաստութեան կան ժողովի մը՝ յառաջիկայ արձակուողներու եղանակին՝ բոլոր քաղաքներէն խրկուած կամ նշանակուած ուսուցիչ եւ հոգաբարձուներ կայացուցիչներու մասնակցութեամբ խորհելու համար միայն ծագրի մը եւ ուրիշ դեռ շատ մը կրթական խնդիրներու մասին :

Վստանյի պատուարժան հոգաբարձութիւնը որ ապացոյցը տուաւ մեզ

իր յառաջը իմաստը գաղափարներուն՝ իրաւունք կուտայ մեզ նաեւ յոսատու որ նոյնքան յանգուզն եւ եռանդոտ քայլեր պիտի առնէ՝ երբ խընդիրը ամբողջ Պուշկարիոյ հայութեան կրթական գործը որոշ ուղղութիւնով մը օժտելու վրայ է :

Տիգրան Սահեւան

ԲԱՓՖԻԻ ՍԱՅՐ

Կար ժամանակ մը — եւ դա մեր երեկն է դեռ, — երբ՝ մինչդեռ ազատութեան ոգին յաղթական նուաճումներ կը գործէր արեւմտեան երկրներուն մէջ, բոց հրդեհներով կը վառէր բռնաւորներու, փոքրիկի հարստահարիչներու պատասանները, կը մաքրէր աշխարհը կամայականութեամբ եւ անարգարութեան կուտակուած պղծութիւններէն, մենք հայերս խոր քուտով կը քնանայինք : Մեր Պոլսեցի գրագէտները Բարիզի փողոցային անհամ եւ անհոտ վէպերը թարգմանելով մեզ անմարտելի եւ օտար նիւթերով անունգ տու կուզէին : Մինչդեռ անգլիկ Արեւմուտքի մէջ ազատ խօսքը կը լուսաւորէր միաբերը, վանելով անկէ ամէն նախապաշարում, մոլակեցում ապականած բարքերը, սովորութիւնները, ցուցնելով արժաւանքը դասին ոսկեայ հոռիի սյուտաման ոչնչութիւնը, խնդութիւնը եւ աւս մարդկեր կուտակուած սեղ դնելով մի մարդկայնական, մի վեճ ու սրագան պաշտամունք — Հայերնի՛ք եւ Ազատութիւն : Հայութիւնը մեռած էր մաւերապէս մեռած բարոյալիս : Եւրոպայի ճամբորդները արեւելքի եւ համար կը կոչէին մեզ, անընդունակ բարձր իդէալներու, անարժան մարդավայելի եւ ազատ կեանքի : Տխուր էր իրողութիւնը :

Այս միջոցին բռնութեան եւ խաւարի երկրին՝ Պարսկաստանի խեղճուկ մէկ անկիւնը՝ Փայթաբի գիւղին մէջ իր մայրական կուրծքին վրայ կը սնուցանէր մի հայ խաթին կին, Սաւուրի, Դեպի-Բեկի, Մալազղոյի յիշատակահարսներու, Չալաչիդի, Կեօքի, Կաթիլու հեղինակը, Չայն Տուրքի ճովակի արտադրող կրդիւր Քաթիլի :

Մեր մէջ գործեց ըս քարոզիչ Բաֆիին եւ խառնելով իր երկունքի ցաւերը ուրիշներու հետ աշխարհ բերաւ Մանուկ Հայաստանը, որ սրբեց, Եւրոպացիներուն մեր ճակատը քսած մաւրը, որ կոչուած է նաեւ մեզ ստեղծել մարդավայելի ու ազատ կեանք հայրենի հողին վրայ :

Ապրեցաւ մեր մէջ եւ մեռաւ Բաֆիին : Եւ մեր ազգային հանձնարը դարձաւ, ինչպէս Հիւզոն եւ Ջոյան Ֆրանսացոցը : Հիւզոն եւ Ջոյան բաղաւոր մահկանացուներ էին, անոնք գոնէ նիւթապէս — վայելեցին իրենց ցանած սերմերու պտուղը ու մեռնելով ձգեցին իրենց առանց անոր ալ ապահովուած ընտանիքին 5-6 միլիոններու անաղիւն դուստր մը, Հայոց Բաֆիին նիւթապէս անբաղաւ հեղինակ մըն էր, ան ապրեցաւ աղքատ եւ մեռաւ աղքատ առանց իրեններուն մեղքու գոնէ 5-6 հազարի փոքրիկ դուստր մը, այնպէս որ որդու սահուելուն տարիներ վերջ անոր 80 տարեկան ծերունի մայրը ծաղաւոր չէր անոր թիւնէ մղուած հազար անգամ ամչնալով եւ կարծելով վերջապէս Մշակի մէջ աղերսագիր մը տպել տուաւ եւ իր վիճակը բացատրելով

օգնութիւն խնդրեց հասարակութեան : Ան ունի որբեկարի աղջիկ մը իր քով, որը թոյնիկներ, որոնք մայրիկ հաց կ'աղերսեն, հապա ինչ ընէ ծերունի մայրիկը : Բաֆիին մայրը՝ պարկեշտ եւ համեստ՝ կ'աղերսէ, այն՝ որ պահանջելու սրբազան իրաւունքը ունի : Սիրու կտրատող իրողութիւն, հայերու սնդուայ պարտազանցութեան դէմ բողբոջ ցատկի փաստ :

Փայտուկի մէջ սիրող թշւառութեան անտեղեակ, Արշակ Բաֆիին հետեւէն հերքեց առաջին անգամ ապուած աղերսագիրը : Մի շատ յուրբելի գործիչ գոկտոր Կ. Փայտախոյ իրերու վրայ ճշմարտութիւնը իմանալ ցանկանալով անձամբ ներկայացած է Բաֆիին մօր եւ այսօր Մշակի մէջ կը հաստատէ առաջին աղերսագրի կեղծը : Եւ անոր պարունակութեան ճշգրտութիւնը աւելի սրտառու չընտելու :

Այո՛, մենք շատ անտարբեր ենք դէպի մեր ազգային անանդները, ներկայ դէպքով չառեթեւն վրայ փաստ մըն ալ աւելցուցած կ'ըլլայինք : Կեղծ օգնութեան այս կողին առջեւ խղի մնանք :

Բաֆիին այնքան երախտեղներուն հանդէպ ապերախութեամբ քննուած քննութեան, եթէ անոր մայր ձգենք աղքատութեան եւ խեղճութեան մէջ, Մենք այդ չենք ընել, եթէ ունենք մեր մէջ ազգասիրական զգացում, եթէ ունենք մարդասիրական զգացում, եթէ կ'աղերսուինք :

Ի երկայնով մենք կ'առաջարկենք հայ հասարակութեան, հայ բարեխաղակ ընկերութիւններուն հանգանակութիւն բանալ եւ Շարժուել կամ Մշակի միջոցաւ օգնութիւն հասցնել Բաֆիին մօր, սեղ կ'առաջարկենք հայ երբտասարդութեան նախաձեռնարկ ըլլալ եւ ներկայացումներով ու սյու միջոցներով օժանդակել հանգանակութեան այս դրո՛ծին :

Պարտաճանաչութիւնը առաքելութիւն մըն է :

ՄՍՐԶՊԵՏՈՒՆ

ՃԻՉԻԻԹՆԵՐԸ

Գ.

Ի լրուում ամէնայնի 2. Հը սկսած իր յոռու անձներով մտքերը զըւտորել, Սասնոյ խնդրի մասին զայնակցականները եւ Դասակցութիւնը վերակառուել, միշտ փառաքանելով Հնչ, կուտակցութիւնը եւ կեկիւնը բարձրացնելով, Հայրենիքը ուրիշ ճար չունէր բայց եթէ համարձակ, խիզախ եւ սրտ զպրող առաջարկ մը ներկայացնել : Եւ չէր անոր առաջարկը, յայտնի է արդէն բնութեցող հասարակութեան : Այստեղ հնչ, ճիւղի զեկավարներ կարծեցին գտնել փաստ մը կատարել յարձակելու համար Դասակցութեան վրայ եւ քարկոծել Պ. Վոստանյի քայց որովհետեւ իրենք քաղութիւնը չունէին ուղղակի պատասխանելու զած առաջարկին որ մեծ փոփոխութիւն էր, եւ այն 2. Հը մէջ գրեցին թէ Հայրենիք կամ Պ. Վոստանյի (որովհետեւ անոնք սՀայրենիքը ըսելով պ. Վոստանյի կը հասկնան) հայտնային հնչնելու կրկնուած ծար կիւր իրենց, ուրիշ միջոց չի կար խոսակցելու համար, այլ միայն խեղա-

Յիւրեւեկ անպէս կ'ընդունուի չանալ :
 Եւ անկէ ետքը հրապարակ կ'ընեն
 Տիկին Ս. Յ. Մինք ապշեցանք բո-
 յորովին կարգաւոր տիկինը այդ յոգ-
 ուածը . կրթէք չէինք սպասիր այդ
 տեսակ անարգական եւ հակասական
 լիզու մը փափուկ սեւին մէկ անգա-
 մէն : Ասոր պատասխանը Տիկին Ս.
 եկան տիկիններ շ. Ա. Մ. Գ. եւ Տ.
 Պ. որոնք միեւնոյն բանը կրկնեցին .
 վերապէս սասանի չափ տիկիններ
 Բրովիսէսէն արձագանգ տուին վե-
 րոյնչեալ տիկիններուն բողոքելով . . .
 որոնք ղէմ գիտէք . Հայրենիքի Պ.
 վաւաստի եւ Գաղափարականներու
 ղէմ . Մինք ըսինք մտովի . թէ կամ
 Հայրենիքը չէ՞ պէտք լիզուով կը գրէ
 որ Անիկոյն հն. պարոնները եւ
 Տիկինները չեն հասկնար եւ կամ թէ
 վերջիններս հայերէնը մոռցեր են :
 Բայց Բրովիսէսը սա է որ ոչ «Հայ-
 րենիքը» չի տարէն կը գրէ Յ. Մ. Մինք
 չի գիտի պարոնները եւ միամիտ տի-
 կինները հայերէնը մոռցեր են . հա-
 պա : Որովհետեւ Հեղինակներու
 շարք կը պահանջէ որ իրենց ու-
 զածին պէս մեկնեն գրուածները եւ
 միամիտները համոզեն :
 Թաւաղա հնչակիան ճիգի զոր-
 ծիկներ ալ ղեկավարներ , շարունա-
 կեցը , բայց սա լաւ գիտցեք որ ձեր
 տարան շատնց աւանտաւ է , ուստի
 չափը միանցընէք . երկրորդ . ի՞նչ գուր
 տեղը միտքները կուտէք . բերանին
 լիզու կը գնէք կարգ մը միամիտ բայց
 պէտքով տիկիններու (եթէ անոնք ալ
 վարակուած չեն արդէն կր-սակցութե-
 լու թեմք) եւ ի՞նչ գուր տեղ մեզի
 կուր ղէնէք . Գաղափարականներու
 Պ. վաւաստի կամ ճշտորոշութիւնը
 կը կարծէք թէ մենք այնքան տրե-
 մար ենք չհասկնալու համար ձեր եւ
 Ձ. ի ներգաղթա գրչի արտագրու-
 թիւններուն իմաստը . կամ կը կար-
 ձէք այդպէս շամթիւ փրցնելով
 ճիշտները պիտի կրնաք խաբել եւ
 մեզի մոտեցնել . ինչպէս մենք . նոյն
 պիտի գրաւակից չէ՞ գրքները , լաւ . կը
 ճանչցանք մեր ապրանքը . եւ սա ալ
 բան . եթէ քուք Պ. վաւաստի չափ
 որովչ շատ գոչ ենք , եւ ճշտորոշի
 չափ պատշաճութիւնը կ'ընդ պատիւը ,
 եթէ դուք աշխատէք այնպէս ինչ-
 պէս մը գործիչը կ'աշխատի ճարտա-
 րութեան ցոյցներով մեր վէճըք եւ անոր
 գոյամար . եթէ դուք անպատիւ կ'ըն-
 զաք անկեղծ ըլլալէք ձեր խաբին ,
 ձեր գրութեան եւ ձեր գրութեան
 մէջ , հայրենիքի ներկայ տարապան-
 քը , արեւն արցունքը որ կը հոսի ա-
 մէն րոպէ , վերջապէս ներկայ ճգնա-
 ժամը հարիւրին հարիւր ամոքած պի-
 տի ըլլար . բայց ես ալ վստահ եմ
 հարիւրին հարիւր որ դուք տե՛ս պէ-
 նիմ օտուտուած պիտի ըսէք . Հեղինակ-
 նախորդին պիտի ըսէք եւ անկէ
 դուրս ամէն բանի արձագանք պիտի տաք
 եւ պիտի խորտակէք . . . կէտ նպա-
 տակ պիտի ընէք չէ թէ միայն այս
 կամ այն գաղափարական գործիչը այլ
 նաեւ ամբողջ Գաղափարութիւնը կա-
 թիւ մը ըլլար մէջ խեղդելու : Փոխա-
 նակ ձեր նախաւորութիւնը , ճիգ-
 վիճակները եւ կուսակցականութիւնը .
 նը մէկզի նետելով համարաշար գոր-
 ծնի փորձելու մեզի հետ , որով մեր
 գործն ալ ձեր գործն ալ աւելի կը
 դիւրանայ :
 Ինչ կերպով ինչպէս ըսի նորէն
 կը կրկնեմ , հայ աղբը քիչ ատառ
 պանք , քիչ սրբուն արցունք , քիչ

վէճք ունէր եկաք պղպեղ չանելու .
 բայց ձեռք մը կայ որ պիտի արգիլէ
 ձեր այդ ոճիրը . . . լաւ գիտցած ե-
 ղէք . . .
 Այս յոգուածը Եւրոպայի ղրկեցի
 այն պատճառով որ Իրաւունք թեր-
 թի խորագրով սկսեր է ա-
 մերիկեան գործելով զբողիւ և հար-
 ուածել Ամերիկայի գաղափարականե-
 րը , վերջերս Իրաւունքի մէկ խմբա-
 րակներն մէջ տեսնուեցաւ . թէ ինչ-
 պէս իր գործին եկած կարող միայն
 գրեր էր , մինչդեռ Հայրենիքի խ-
 զախ առաջորդը ամբողջութեամբ
 կարգաւոր գաղափար կարելի էր կազ-
 մել : Հայրենիքն , կը հայտնեն ,
 Ձ. Հ. ք. Ի. ք. միայն կրնան ըսել
 ասիկա խեղճութիւնով գրութիւն-
 ները եւ կարող բողոք ճիշտացնե-
 լով յոգուածները :
 Մամուլն
 (Ամերիկա)
 ՀԱՅ ՏԱՌԱՊԱՆՔ (*)
 Ե. Հ. Ո. Միւթեան թեւազ-
 րութեամբ յայտնի ընկերվարա-
 կան . Պէրնշտայնի ըրած բա-
 նախօրութիւնը Պէրնշտայնի մէջ
 լոյս տեսած է պրոչիւրի ձեւով :
 Այս պրոչիւրը վերջին տարինե-
 րու հրատարակութիւններուն կա-
 բերունքն է իր բովանդակու-
 թեամբ :
 Պէրնշտայնի պէս լայն աշ-
 խարհահայեացք եւ ճապուկ միտք
 ունեցողի մը կրնար վերապահ-
 ուած ըլլալ հայկ . հարցի նման
 ծանր խնդիր մը գնահատելի
 հմտութեամբ չուտարանել . նիւ-
 թին տրամաբանական լուծումը
 եւ ողիւ չարագատութիւնը , գէպ-
 քերու օգիտակիւ շարկապը և
 լիզուի պարզ ու հասկնալի ըլլալը
 մասնաւոր առաւելութիւն մը կըն
 ծայեն . ընթերցանութեան համար :
 44 երեսներու մէջ ամբողջութեամբ
 է ինչ որ կարելի է և հետա-
 քրքրական , այնպէս որ ինքնուր-
 անիւն կարելի կըլլայ որոշ գա-
 ղափար մը կազմել հայկ . հարցի
 նկատմամբ :
 Ընդհանուրէն կը հետեւի որ
 թիւք կառավարութիւնը վա-
 ղուց քան մենէ ոմանք կը կար-
 ձէին կամ գուցէ դեռ կը կար-
 ձեն մեր ընտանջումը ծրագրած
 էր . ճիշդ խենթ հիւանդի մը պէս ,
 որ իր վէճքերը բուժելու համար ,
 կտրոցով մարմնոյն առողջ մա-
 սերը կը հեռացնէ , իր անճա-
 րակութեան մէջ շուտաւ «Հայ-
 կական խնդրի ծագումը և զար-
 ցացումը թիւք կառավարու-
 թեան քայքայման աստիճանին
 (*) Եւրոպայի յաջորդ թիւէն սկս-
 եալ բանասիրականի ձեւով թարգմա-
 նաբար պիտի գրենք այս հատուց
 բանասիրութիւնը , որ ցոյց կուտայ
 թէ օտարներու մասնաւոր դերակն
 մը—ինչպէս կը մտածեն սեր խնդ-
 րին վրայ :

համընթաց եղած է . կոտորածնե-
 րը , որոնք մեր սչքերը բանալու
 օգուտն ունեցան , Սուլթանի ե-
 ղեւնական ծրագրին մէկ տար-
 քեր և բացարձակ արտայայտու-
 թիւնն էին և աւելի ոչինչ : Նպա-
 տակը միշտ միեւնոյնը , միայն
 գործադրութեան եղանակը տար-
 քեր , ժամանակի և արտաքին
 քաղաքական հանգամանքներուն
 ներածին համեմատ :
 Հեղինակը լաւ ուսումնասիրած
 է իր ընտրած նիւթը և լաւ ալ
 յաջողած : Կայ կէտ մը , որուն
 հետ չէ կարելի համաձայնիլ . Պ.
 Պէրնշտայն խրատաբար կը ձաղ-
 կէ իր կառավարութիւնը , որ իր
 պարտին դասալիքն եղած է ,
 ստոր ըսելիք չըկայ . միայն թէ
 ուսուկառավարութեան ալ անտե-
 ղի գոյնտներ շուտաւ է : Մեզ-
 մէ որոնք ծանօթ չէ որ ուսուկա-
 ռավարութիւնը մարդասիրական
 նպատակով արեւն թափած Ձ. :
 Սակայն ապագային արժանի-
 քին ամբողջութիւնը չնսեմաց-
 նէք : Վերջապէս կը կազմեն
 Պերնշտայնի գաղափարին 61րդ . յոգ-
 ուածը և մէկ քանի անհրաժեշտ
 ծանօթութիւններ , լուսաբանու-
 թեան համար :
 Երբ հայերէն թարգմանու-
 թիւնը լոյս տեսնայ , մենէ շա-
 տերը կրնան օգտուիլ անկէ և ի-
 մանաւ որ օտար մը աւելի քան
 ըմբռնած է մեր վիճակի դժուար-
 կութիւնը քան մենք . որ ամէն
 տեղ ու ամէն ժամ գերութեան
 շղթաներու գարշելի ծանրու-
 թիւնը մեր թիկունքին վրայ կը
 զգանք ու հետեւածք կը կրնք :
 Գուստացի
 «ԹԱՍԱՐԱՆ» ԳՐԱՌՅԻ ԽՆԴԻՐԸ
 (ՆԱՍԱԿ ԲԱՌԻՔԻՏ)
 Այսօր վերջապէս ըստ երեւոյթին
 լուծեց այն հարցը , որ երկար ժա-
 մանակ մտքեր չէր յուզում , ըստ երե-
 յոյրին եմ տուած . որովհետեւ կա-
 մայականութիւններն աշխարհումն
 ենք , և այդ կառայականութիւնները
 և քանակութիւնը կարող են նորից հար-
 ցը կենդանի , բարդացնել :
 Բայց ինչու մէկ հարցը և ինչպիսի
 լուծում ստացաւ :
 Պ. Գրիգոր Թումանեանը 1895 թ.ին
 յիշատակ իր քոյր Թամարի Լիւրաւ
 թագի եկեղեցու բակում շինում է
 երկարականի մի շէնք օրիորդաց
 դպրոցի համար և հանգուցեալ Թա-
 մարի անունով էլ կոչուած է Թաւ. Բ-
 նան : Եւ որովհետեւ սկզբնական տա-
 րիներում թէ աղայոց Հայկազեան և
 թէ օրիորդաց Թումանեան դպրոցները
 եղել են երկրաւան , ունեցել են
 թւով քիչ աշակերտներ և աշակեր-
 տուհներ , Թումանեան դպրոցի վե-
 րին յարկը միանգամայն ազատ է
 մնացել . սա այդ հանգամանքից օգ-
 տուելով Թաւ. Բ. կանոնը բարեգոր-
 ծական շնորհութիւնը , գիտել է բա-
 րերարին և թոյլտուութիւն է ստացել
 պահել այն տեղ իր արհեստանոցը և

մանկապարտէզը , եւ այդպէս շարու-
 նակել է մինչեւ այժմ :
 Բայց այժմ , կրք Հայկազեան-Թա-
 մարեան դպրոցը բարձրացել է վեցե-
 րորդ դասարանի , անհրաժեշտ է և
 վերին յարկը , Գասարանների խիստ
 եւ անյետաձգելի կարիք կայ , այն-
 քան խիստ , որ սենեակ շինելու պատ-
 ճառով չորրորդ դասարանի աշակերտ-
 ները մինչեւ խնդրի լուծումը , մաս
 երեք շարաթ , գրկեցին դասից ,
 գուրոր մնացին . եւ այդ գիտէր ըն-
 կերութեան վարչութիւնը , շատ լաւ
 գիտէր , որովհետեւ հոգաբարձու-
 թիւնը դեռ յունիսից սկսած մի քանի
 անգամ գիտել էր եւ պահանջել սեն-
 եակ , վարչութիւնը երկար ձգձգում
 է , եւ միմիայն վերջին օրերու որո-
 չակի եւ գրականապէս յայտնում է ,
 որ վերին յարկը բարեբարդ դրել է
 ընկերութեան հովանաւորութեան
 տակ :
 Ահա հէնց այստեղ առաջ է գալիս
 իրաւունքի հարցը , ո՞ւմն է իրական
 իրաւունքը , ունէ՞ր իրաւունք արք-
 եօք բարեբարդ այդպիսի բան : Եւնե-
 լու :
 Եւ Թումանեան-Հայկազեան դպրոցի
 հոգաբարձութիւնը անմիջապէս ա-
 ուանց ժամանակ կ'ընդունուի . զի սա
 է առաջնորդական խորհրդին , ներ-
 կայացնում գործի գրութիւնը . եւ
 սպասում նրա ձայնին : Սպասում
 էր , որ խորհուրդը շուտափոյթ կար-
 գադութիւն չէլայ . եւ կարծակի իր
 վիճակը , չէ՞ որ աշակերտները դուրս
 էին մնացել , բայց նա ձգձգում է ,
 անդամները ժողով գալուց խոյս էին
 տալիս : Եւ ահա այս պարագային
 մէջ հոգաբարձութիւնը ստիպում է
 գնել ու խորհուրդ , որոշ ժամանակ
 նշանակել , որից յետոյ նա ազատ է
 անել այն ինչ որ հարկն էր եւ մի-
 այն այս հանգամանքից ստիպած ա-
 ռաջնորդական խորհուրդը , որը կազ-
 մում են ապագայ կեդրոնական դպ-
 րոցի հոգաբարձուները , ժողով են ու-
 նենում , ուր տեղի են ունենում այս
 վիճակները : Առաջին , մեծամասնու-
 թեան կողմից սկզբունքով ընդուն-
 ւում է , որ Թումանեան դպրոցի շէն-
 քը ժողովրդի սեփականութիւնն է ,
 երկրորդ , այդպիսի մի կարգադրու-
 թիւնը , գնել վերին յարկը ընկերու-
 թեան հովանաւորութեան տակ . բա-
 րերարի իրաւասացութիւնից դուրս
 է , եւ երրորդ , որտեղ ենք որ ըն-
 կերութիւնը պէտք է այն խաբուել
 սենեակը նորէն : Եւ յանձնի դպրո-
 ցին , եւ կազմել վերին յարկի սենեակ-
 ներից մէկը կիսէ , իսկ երկու զգ-
 քումն էլ մինչեւ պարտաւորելու նա
 պարտաւոր է իր գրասենեակը դար-
 ձնել դասարան չորրորդ դասարան-
 ցուց համար :
 Եւ երեւոյթայէք , այսպիսի ծան-
 րակ լու վիճակները եղել են միմիայն
 բերանացի . գուցէ դժուարանաք հա-
 լատալ , ընթերցող , բայց զստն ի-
 րականութիւնն է այդ թէ միաւ-
 ղում եմ թող հերքէ առաջնորդական
 խորհուրդը , չի կազմել արձանագ-
 րութիւն , չեն եղել նոր օրագրու-
 թիւններ , խոյս են տւել ստորագրե-
 լու :
 Բայց ինչպէս բացատրել այդ . եւ
 դուցէ բացատրում են նրանով , որ
 նախ այս երկրում բացակայում է քա-
 ղաքացիական իրաւութիւնն ստանա-
 նը . վստիկտ ժողովուրդ է , եւ երկ-
 րորդ մեծ դեր է խաղացել այս ղէպ-
 րում անիծած սխալմիտութիւնը :
 Ձգիտեմ , ուրիշ ինչպէս բացատրել :
 Որոշուած օրը , որ ընկերութեան

